

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI INKLYUZIV TA'LIM MUHITIGA TAYYORLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHGA OID JAHON TAJRIBASIDAGI YONDASHUVLAR

Roziqova Ra'no Rustamovna,

Buxoro davlat universiteti Pedagogika kafedrasida tayanch doktoranti

E-mail: ranoroziqova95@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada inklyuziv ta'limning rivojlantirish va samaradorligini orttirishda jahon ilm-fani doirasida qo'llaniladigan pedagogik yondashuvlar, ularning mazmun-mohiyati haqida tadqiqotlar va izlanishlar olib borilgan. Pedagogik yondashuvlarning rivojlangan davlatlarda qanday qo'llanishi, imkoniyatlari, qanday shart-sharoitlarda foydalanish kabi jarayonlar tahlil qilib o'tilgan. Bu yondashuvlarni O'zbekiston ta'lim tizimiga qo'llash, o'ziga xos bo'lgan adaptatsion modelni ishlab chiqish haqidagi xulosa va takliflar ham berib borilgan.

Kalit so'zlar: innovatsion yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, moslashtirilgan o'quv dasturlari, pedagogik strategiyalar, integrativ yondashuv, moslashuvchanlik, mentorlik tizimi, amaliy natija.

Аннотация. В данной статье проведены исследования и изыскания педагогических подходов, применяемых в мировой науке для развития и повышения эффективности инклюзивного образования, а также их сути и содержания. Проанализированы такие процессы, как применение педагогических подходов в развитых странах, возможности, условия их использования. Также были сделаны выводы и предложения по применению этих подходов в системе образования Узбекистана, разработке уникальной адаптационной модели.

Ключевые слова: инновационный подход, компетентностный подход, адаптированные учебные программы, педагогические стратегии, интегративный подход, адаптивность, менторская система, практический результат.

Abstract. This article examines the pedagogical approaches used in world science to develop and increase the effectiveness of inclusive education, as well as their essence and content. Processes such as the application of pedagogical approaches in developed countries, their possibilities, and the conditions under which they are used are analyzed. Conclusions and proposals have also been made regarding the application of these approaches to the education system of Uzbekistan and the development of a unique adaptation model.

Keywords: innovative approach, competency-based approach, adapted curricula, pedagogical strategies, integrative approach, flexibility, mentoring system, practical result.

Kirish. Bugungi globallashuv jarayonida ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri barcha bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishdan iborat. Shu nuqtai nazardan inklyuziv ta'lim konsepsiyasi zamonaviy pedagogika rivojining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim – bu jismoniy, psixik yoki ijtimoiy rivojlanishida turli xil ehtiyojlarga ega bo'lgan bolalarning umumiy ta'lim muhitida teng huquqli ishtirokini ta'minlaydigan pedagogik tizimdir.

Inklyuziv ta'limni samarali tashkil etish ko'p jihatdan o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligiga bog'liq. Shu sababli dunyoning rivojlangan mamlakatlarida bo'lajak o'qituvchilarni inklyuziv ta'lim muhitida ishlashga tayyorlash mexanizmlarini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu jarayonda pedagogik tayyorgarlikni

modernizatsiya qilish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish va xalqaro tajribalarni o‘rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili. Inklyuziv ta’lim g‘oyasi inson huquqlari va tenglik tamoyillariga asoslanadi. Bu konsepsiya BMTning “Nogironlar huquqlari to‘g‘risidagi konvensiyasi”, UNESCO va boshqa xalqaro tashkilotlarning ta’limga oid hujjatlarida ham o‘z aksini topgan. Mazkur hujjatlarda barcha bolalar uchun sifatli ta’lim olish imkoniyatlarini yaratish zarurligi ta’kidlanadi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, IEP tizimi bo‘lajak o‘qituvchilarda differensial yondashuv, individual strategiyalar ishlab chiqish va inklyuziv pedagogik kompetensiyalarni shakllantirish imkonini beradi. Shu orqali har bir o‘quvchi o‘ziga moslashtirilgan, samarali ta’lim oladi, va pedagogning shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvdagi malakasi oshadi.

Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv jahon amaliyotida quyidagi davlatlarda qo‘llanilib kelinmoqda:

AQSh – IEP tizimi orqali har bir o‘quvchining individual ta’lim rejasi ishlab chiqiladi; pedagoglar amaliyot davomida differensial metodlarni qo‘llash ko‘nikmasini egallaydi.

Buyuk Britaniya – Individual Learning Plan (ILP) tizimi joriy etilgan, bunda pedagoglar har bir o‘quvchining qobiliyati va ehtiyojiga moslashtirilgan o‘quv materiallarini ishlab chiqadi.

Bu mamlakatlarda pedagogika fakultetlarida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv va inklyuziv pedagogika asoslari nazariy va amaliy mashg‘ulotlarda mustahkamlanadi. Bu yondashuv haqida xulosa qiladigan bo‘lsak, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv va IEP tizimi bo‘lajak o‘qituvchilarni inklyuziv ta’lim muhitida faoliyat yuritishga tayyorlashning samarali ilmiy asosini tashkil etadi. Bu yondashuv o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta’lim jarayonini moslashtirishga imkon beradi, va pedagogik kompetensiyalarni oshiradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Integrativ yondashuv bo‘yicha ilmiy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, pedagogik ta’lim jarayonida turli fanlarni o‘zaro uyg‘unlashtirish orqali bo‘lajak o‘qituvchilarni inklyuziv ta’limga tayyorlash samaradorligi sezilarli darajada oshadi.

Integrativ yondashuvning ilmiy mohiyati – pedagogik jarayonda pedagogika, psixologiya, defektologiya va ijtimoiy pedagogika fanlarini birlashtirishga asoslanadi. Bu yondashuv talabalarga nafaqat nazariy bilimni, balki amaliy ko‘nikmalarni ham bir vaqtda shakllantirish imkonini beradi. Shuningdek, u bo‘lajak o‘qituvchilarning:

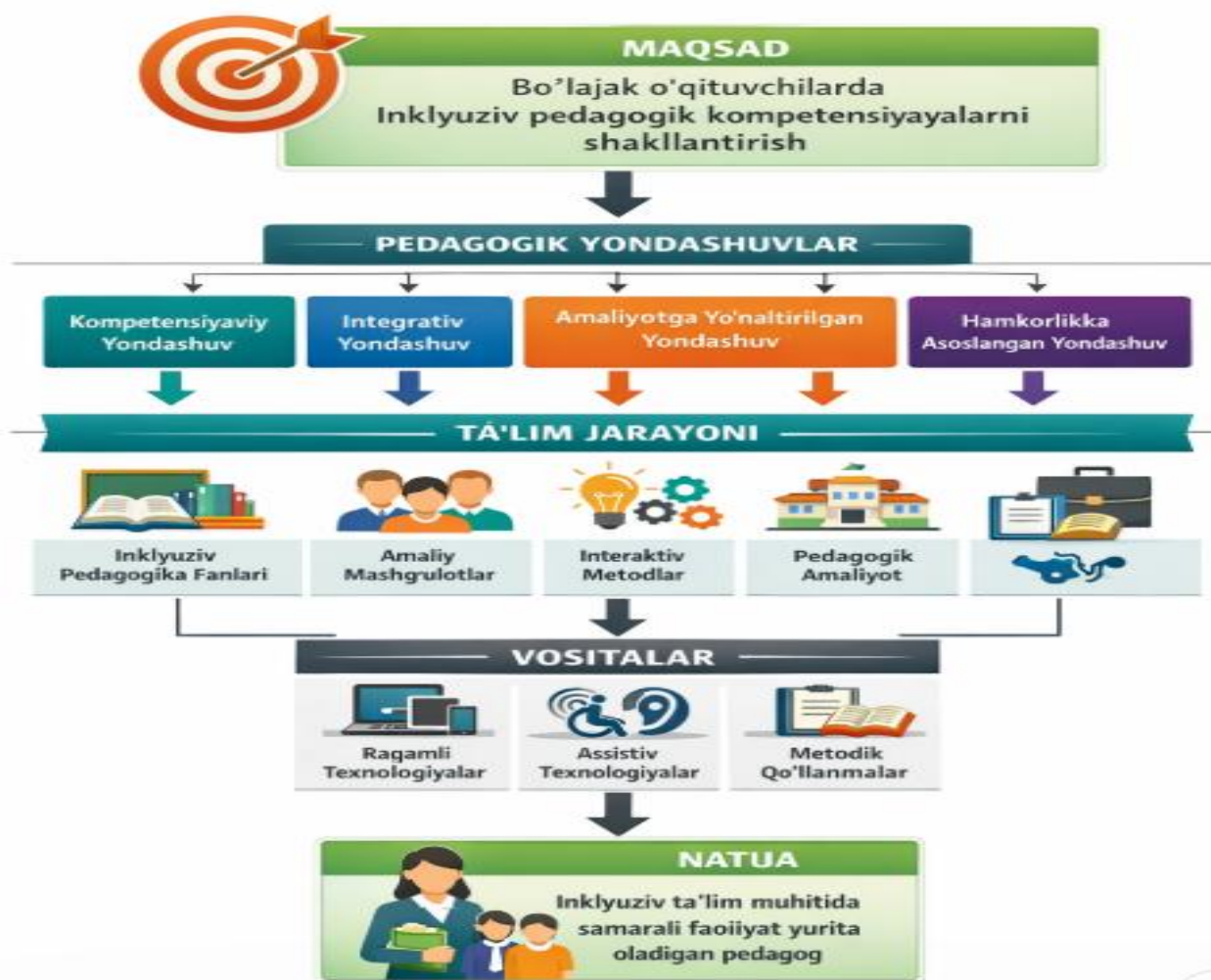
- inklyuziv ta’lim jarayonidagi analitik va muammolarni hal qilish ko‘nikmalari;
- o‘quvchilar bilan ishlashdagi differensial yondashuv;
- multidisiplinar hamkorlik ko‘nikmalarini ham rivojlantirishiga xizmat qiladi.

Tahlillar va natijalar. Inklyuziv ta'lim muhitida ishlaydigan o'qituvchi nafaqat pedagogik bilimlarga, balki psixologik, ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalarga ham ega bo'lishi kerak. Shu sababli pedagoglarni tayyorlash jarayonida maxsus pedagogika, inkluziv pedagogika, differensial ta'lim metodikasi kabi fanlarning integratsiyasi muhim hisoblanadi.

Tadqiqotning Konseptual Diagrammasi

Bo'lim	Tarkib
Maqsad	Bo'lajak o'qituvchilarda inklyuziv pedagogik kompetensiyalarni shakllantirish
Pedagogik yondashuvlar	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetensiyaviy yondashuv • Integrativ yondashuv • Amaliyotga yo'naltirilgan yondashuv • Hamkorlikka asoslangan yondashuv
Ta'lim jarayoni / Natija	<ul style="list-style-type: none"> • Inklyuziv pedagogika fanlari • Amaliy mashg'ulotlar • Interaktiv metodlar • Pedagogik amaliyot <p>Natija: Inklyuziv ta'lim muhitida samarali faoliyat yurita oladigan pedagog</p>

Kompetensiyaviy yondashuv doirasida bo'lajak o'qituvchilarning tayyorgarligi ilmiy tadqiqotlar asosida bir qator aniq kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan:

Maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar bilan ishlash ko'nikmasi – bu o'qituvchiga nogironligi yoki o'quv ehtiyojlari turlicha bo'lgan bolalar bilan samarali muloqot va ta'lim berish imkonini beradi.

Differensial va individual ta'lim metodlarini qo'llash – o'quvchilarni individual darajada baholash va o'quv jarayonini ularning qobiliyatiga moslashtirishni nazarda tutadi.

Moslashtirilgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish – umumta'lim va maxsus ta'limni integratsiya qiluvchi adaptiv dasturlar yaratish orqali inklyuziv muhitni ta'minlaydi.

Inklyuziv sinf muhitini boshqarish – sinfdagi ijtimoiy va pedagogik muhitni shunday tashkil etish kerakki, barcha o'quvchilar faol ishtirok etishi va rivojlanishi mumkin bo'lsin.

Jahon tajribasiga nazar tashlaydigan bo'lsak, Finlandiya, Kanada va Avstraliyada pedagogika universitetlarining o'quv dasturlari aynan shu kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan. Masalan, bu mamlakatlarda bo'lajak o'qituvchilar:

- inklyuziv pedagogika va maxsus ta'lim modullarini o'rganadilar;
- amaliyot orqali maxsus ehtiyojli o'quvchilar bilan ishlash ko'nikmasini oshiradilar;

- multidisiplinar jamoalar bilan hamkorlik orqali real pedagogik vaziyatlarni o‘rganadilar.

Bu yondashuvlar o‘qituvchilarni inklyuziv ta’lim muhitida samarali ishlashga tayyorlash va ularning professional kompetensiyalarini mustahkamlashni ta’minlaydi.

Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv (Learner-Centered Approach) inklyuziv ta’limda asosiy metodologik tamoyillardan biri hisoblanadi. Ilmiy tadqiqotlar va jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, bu yondashuv bo‘yicha ta’lim jarayonida o‘quvchining individual xususiyatlari, qobiliyatlari, ehtiyojlari va rivojlanish darajasi asosiy o‘rinda bo‘ladi.

Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvning ilmiy mohiyati- ta’lim jarayonini o‘quvchining individual rivojlanishiga moslashtirishni nazarda tutadi. Bu yondashuv:

- O‘quvchilarning individual rivojlanish yo‘llarini belgilaydi;
- O‘quv jarayonini differensial va adaptiv tashkil etadi;
- Har bir o‘quvchi uchun qulay, motivatsion va qo‘llab-quvvatlovchi ta’lim muhitini yaratadi.

Mazkur yondashuvning ilmiy asoslari, ayniqsa, Individual Education Plan (IEP) tizimida namoyon bo‘ladi. IEP – bu AQSh va Buyuk Britaniyada keng qo‘llaniladigan tizim bo‘lib, maxsus ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilar uchun individual o‘quv rejalarini ishlab chiqish va amalga oshirishni ta’minlaydi .

IEP tizimi va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv birgalikda quyidagi asosiy komponentlardan iborat: O‘quvchining diagnostik tahlili – uning qobiliyatlari, kuchli va zaif tomonlari aniqlanadi; Shaxsiy maqsadlar va vazifalar – o‘quvchining rivojlanish darajasi va ehtiyojlariga moslashtirilgan; Pedagogik strategiyalar – differensial o‘quv metodlari va adaptiv texnologiyalar qo‘llaniladi; Baholash va monitoring – o‘quvchining taraqqiyoti muntazam ravishda nazorat qilinadi va kerak bo‘lganda o‘quv rejasi moslashtiriladi.

Jahon tajribasida integrativ yondashuvni o‘z ta’lim tizimida qo‘llab kelayotgan davlatlar Germaniya va Shvetsiya hisoblanadi. Germaniya – pedagogika fakultetlarida inklyuziv ta’lim modullari umumiy pedagogik fanlar bilan integratsiya qilingan. Bundan tashqari, talabalar nazariy bilimlarni amaliy mashg‘ulotlar bilan uyg‘unlashtirish orqali real sinf sharoitida inklyuziv pedagogik kompetensiyalarni rivojlantiradilar.

Shvetsiyada esa – integrativ modullar orqali o‘qituvchilar psixologik va ijtimoiy ta’lim yondashuvlari bilan birga pedagogik metodlarni o‘rganadilar. Bu usul differensial ta’lim, individual rejalashtirish va sinf boshqaruvi ko‘nikmalarini shakllantirishda samarali. Ilmiy asoslangan natijalar shuni ko‘rsatadiki, integrativ yondashuv bo‘lajak o‘qituvchilarni inklyuziv ta’limga tayyorlashda kompetensiyaviy va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlarni mukammal uyg‘unlashtiradi. Talabalar multidisiplinar bilim asosida maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlash ko‘nikmalarini mustahkamlash imkoniga ega bo‘ladi. Bu yondashuv jahon pedagogik amaliyotda ilmiy asoslangan, tajribaga mos va samarali ekanligi bilan ajralib turadi.

Amaliyotga yo'naltirilgan yondashuv (Practice-Oriented Approach)-bo'lajak o'qituvchilarni inklyuziv ta'lim muhitiga tayyorlashda eng muhim komponentlardan biri hisoblanadi. Ilmiy tadqiqotlar va xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalarni uyg'unlashtirish orqali o'qituvchilarning real pedagogik vaziyatlarda ishlash qobiliyati sezilarli darajada oshadi.

Amaliyotga yo'naltirilgan yondashuvning mohiyati quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi: Inklyuziv maktablarda pedagogik amaliyot: Talabalar real sinflarda o'quvchilar bilan ishlash orqali amaliy ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Bu, ayniqsa, maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashni o'rganish va differensial ta'lim metodlarini qo'llashda muhimdir.

Mentorlik tizimi: Tajribali o'qituvchilar yoki defektologlar tomonidan boshqariladigan mentorlik talabalarga pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, qaror qabul qilish va metodik strategiyalarni qo'llash ko'nikmasini rivojlantiradi.

Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish: Talabalar sinfdagi murakkab pedagogik vaziyatlarni kuzatib, tahlil qilib, yechimlar ishlab chiqish orqali analitik va reflektiv ko'nikmalarni shakllantiradi.

Jahon tajribasida ta'lim tizimi rivojlangan davlatlardan Yaponiya va Singapur ushbu yondashuv orqali o'z ta'limini samarali yo'lga qo'ygan hisoblanadi. Yaponiya- pedagogika fakultetlarida talabalar inklyuziv sinflarda uzoq muddatli amaliyot o'tashadi. Amaliyot davomida ular maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlash ko'nikmalarini amalda qo'llaydi va pedagogik refleksiya orqali o'z faoliyatini takomillashtiradi.

Singapurda esa talabalar praktik stajirovka va mentorlik tizimi orqali inklyuziv ta'lim metodlarini o'rganadilar. Amaliy mashg'ulotlar va sinf ichidagi kuzatuvlar orqali o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish va differensial ta'limni tatbiq etish ko'nikmalari rivojlantiriladi.

Bu yondashuv quyidagicha ilmiy asoslangan natijalarni berdi:

Amaliyotga yo'naltirilgan yondashuv nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi.

Talabalar real sinf muhitida inklyuziv pedagogik kompetensiyalarni shakllantiradi.

Mentorlik tizimi va muammoli vaziyatlarni tahlil qilish o'qituvchilarni analitik, reflektiv va muammolarni hal qilish qobiliyatlari bilan ta'minlaydi.

Bu yondashuv bo'lajak o'qituvchilarning amaliy tayyorgarligini kuchaytirib, inklyuziv ta'lim muhitida samarali ishlash imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, amaliyotga yo'naltirilgan yondashuv – bo'lajak o'qituvchilarni inklyuziv ta'lim muhitiga tayyorlashda asosiy strategik komponent, u nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan uyg'unlashtiradi va pedagogik kompetensiyalarni samarali rivojlantirishga xizmat qiladi

Hamkorlikka asoslangan yondashuv (Collaborative Approach)- inklyuziv ta'limning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, pedagogik jarayonning ko'p komponentli va multidisiplinar xarakterini ta'kidlaydi. Ilmiy tadqiqotlar va xalqaro

amaliyot shuni ko'rsatadiki, bu yondashuvda ta'lim samaradorligi bir nechta subyektlarning birgalikdagi faoliyatiga bog'liq bo'ladi.

Hamkorlikka asoslangan yondashuv quyidagi tamoyillarga tayangan:

Multidisciplinar jamoa – o'qituvchilar, psixologlar, defektologlar va ijtimoiy xizmatlar birgalikda ishlaydi.

Ota-ona ishtiroki – ota-onalar bilan faol hamkorlik bolalarning individual ehtiyojlarini aniqlash va ularga moslashtirilgan ta'limni amalga oshirish imkonini beradi.

Team teaching (jamoaviy dars berish) – bir sinfda bir nechta o'qituvchining hamkorligi orqali turli ta'lim ehtiyojlariga moslash.

Jahon tajribasida Kanada va Norvegiya hamkorlikka asoslangan yondashuvni qo'llab kelmoqda.

Kanada inklyuziv ta'lim tizimida team teaching va multidisciplinar jamoalar keng qo'llaniladi. Jamoa a'zolari har bir o'quvchining individual ehtiyojini aniqlab, pedagogik strategiyalarni ishlab chiqadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, multidisciplinar yondashuv o'quvchilarning ijtimoiy va akademik rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Norvegiya ta'lim tizimi Multidisciplinar hamkorlik maktab va mahalliy ijtimoiy xizmatlar bilan integratsiyalashgan. Mentorlik va jamoaviy darslar orqali pedagoglar turli sohalardagi bilimlarini uyg'unlashtirib, inklyuziv sinf muhitini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

Ilmiy asoslangan tahlil shuni ko'rsatadiki, hamkorlikka asoslangan yondashuv pedagogik qaror qabul qilish sifatini oshiradi va o'quvchilarning individual ehtiyojlarini samarali qondirishga yordam beradi. Multidisciplinar jamoalar orqali bo'lajak o'qituvchilar differensial va adaptiv metodlarni qo'llash ko'nikmasini rivojlantiradilar. Bu yondashuv praktik va nazariy bilimlarni uyg'unlashtirishga imkon beradi, pedagoglarni real sinf sharoitida tayyorlaydi. Hamkorlik jarayoni, shuningdek, ota-onalar bilan faol aloqani mustahkamlash orqali ta'lim jarayonida ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimini rivojlantiradi. Xulosa qilib aytganda, hamkorlikka asoslangan yondashuv bo'lajak o'qituvchilarni inklyuziv ta'lim muhitiga tayyorlashda multidisciplinar bilimlarni uyg'unlashtirish, jamoaviy qaror qabul qilish va ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirish imkonini beradi. Kanada va Norvegiya tajribasi shuni ko'rsatadiki, bu yondashuv pedagoglarning kompetensiyalarini oshirish va inklyuziv ta'limning samaradorligini ta'minlashda eng samarali strategiyalardan biri hisoblanadi.

Inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha jahon tajribasi va O'zbekiston tajribasi o'rtasida bir qator umumiyliklar va farqlar mavjud. Quyidagi jadval ushbu jarayonni tizimli ravishda taqqoslash imkonini beradi.

Yo'nalish	Jahon tajribasi	O'zbekiston tajribasi
Normativ-huquqiy asos	UNESCO va BMT konvensiyalari asosida rivojlangan	Inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi qabul qilingan
O'qituvchi	Universitetlarda maxsus inklyuziv	Pedagogika OTMlarida inklyuziv ta'lim

Yo'nalish	Jahon tajribasi	O'zbekiston tajribasi
tayyorlash	pedagogika modullari mavjud	fanlari joriy etilmoqda
Ta'lim metodlari	Individual ta'lim rejaları (IEP), differensial ta'lim	Integratsiyalashgan va differensial ta'lim elementlari qo'llanmoqda
Mutaxassislar hamkorligi	Psixolog, defektolog va ijtimoiy pedagoglar jamoasi faoliyat yuritadi	Hamkorlik tizimi shakllanish bosqichida
Raqamli texnologiyalar	Assistiv texnologiyalar keng qo'llaniladi	Raqamli inklyuziv ta'lim bosqichma-bosqich joriy etilmoqda
Pedagogik amaliyot	Talabalar inklyuziv maktablarda uzoq muddatli amaliyot o'tashadi	Amaliyot tizimi rivojlanib bormoqda

Taqqoslovchi tahlil shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlarda inklyuziv ta'lim tizimi ko'p yillik tajribaga ega bo'lib, pedagogik kadrlarni tayyorlash jarayonida tizimli yondashuv shakllangan. O'zbekiston ta'lim tizimida esa inklyuziv ta'lim so'nggi yillarda faol rivojlanib, normativ-huquqiy baza, o'qituvchi tayyorlash va metodik ta'minot bosqichma-bosqich takomillashtirilmoqda.

Shu bilan birga, jahon tajribasini o'rganish va uni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish bo'lajak o'qituvchilarni inklyuziv ta'lim muhitiga tayyorlash samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

O'zbekistonga moslashtirilgan inklyuziv ta'limga tayyorlash modeli

1. Maqsad-bo'lajak o'qituvchilarda inklyuziv pedagogik kompetensiyalarni shakllantirish, ularni real sinf sharoitida samarali faoliyatga tayyorlash.

2. Modelning asosiy bloklari

Blok	Mazmuni	O'zbekiston sharoitiga moslashtirish
Kompetensiyaviy	Inklyuziv pedagogik kompetensiyalarni shakllantirish	Oliy pedagogika ta'lim dasturlarida maxsus modullar kiritish, test va diagnostika asosida baholash
Shaxsga yo'naltirilgan	Individual o'quvchilar ehtiyojlarini hisobga olish	IEP yoki adaptiv o'quv rejalarni joriy etish, sinfdagi differensial metodlarni qo'llash
Integrativ	Turli fanlarni uyg'unlashtirish	Pedagogika, psixologiya va defektologiya modullarini integratsiya qilish, O'zbekiston sharoitidagi amaliy misollar bilan boyitish
Amaliyotga yo'naltirilgan	Real pedagogik vaziyatlarda tajriba orttirish	Inklyuziv maktablarda amaliyot, mentorlik tizimi, o'quvchilarning murakkab holatlarini tahlil qilish
Hamkorlikka asoslangan	Mutaxassislar va ota-onalar bilan hamkorlik	Multidisiplinar jamoalar tashkil etish, maktab, ota-ona va ijtimoiy xizmatlarni birlashtirish

3. Modelning xususiyati

Integratsiyalashgan yondashuv: barcha yondashuvlar bir tizim sifatida uyg'unlashtiriladi.

Moslashuvchanlik: O'zbekistonning regional va mahalliy sharoitlariga mos adaptiv komponentlar mavjud.

Amaliy natija: bo'lajak o'qituvchilar inklyuziv sinf muhitida faoliyat yurita oladigan, shaxsga yo'naltirilgan va multidisiplinar yondashuvga tayyor pedagog sifatida shakllanadi.

Xulosa. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, bo'lajak o'qituvchilarni inklyuziv ta'lim muhitiga tayyorlash jarayonini takomillashtirish ko'p qirrali pedagogik yondashuvlarni talab etadi. Kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan, integrativ, amaliyotga yo'naltirilgan hamda hamkorlikka asoslangan yondashuvlar inklyuziv ta'limni samarali tashkil etishning muhim metodologik asoslari hisoblanadi.

Mazkur yondashuvlarni pedagogik ta'lim tizimiga joriy etish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini oshirishga, inklyuziv ta'lim muhitini samarali tashkil etishga hamda barcha bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ainscow, M. (2015). *Struggles for Equity in Education: The Selected Works of Mel Ainscow*. Routledge.
2. Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). *Exploring inclusive pedagogy*. Cambridge Journal of Education.
3. Booth, T., & Ainscow, M. (2011). *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. Bristol.

4. UNESCO. (2020). Global Education Monitoring Report: Inclusion and Education. Paris.
5. Slee, R. (2018). Inclusive Education Isn't Dead, It Just Smells Funny. Routledge.
6. Armstrong, D., Armstrong, A., & Spandagou, I. (2011). Inclusion: By Choice or by Chance? Routledge.
7. Florian, L. (2014). The SAGE Handbook of Special Education. SAGE Publications.
8. Forlin, C. (2010). Teacher Education for Inclusion: Changing Paradigms and Innovative Approaches. Routledge.
9. Tomlinson, C. (2017). How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms. ASCD.
10. Mitchell, D. (2014). What Really Works in Special and Inclusive Education. Routledge.
11. Niyozov, A., & Yuldashev, J. (2019). Inklyuziv ta'lim asoslari. Toshkent.
12. Xodjaev, B. (2018). Pedagogik texnologiyalar. Toshkent.
13. Rasulov, A. (2021). Inklyuziv ta'limni tashkil etish muammolari. Pedagogik mahorat jurnali.
14. Karimova, M. (2020). Maxsus ehtiyojli bolalarni ta'limga integratsiyalash. Xalq ta'limi jurnali.
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining inklyuziv ta'limni rivojlantirishga oid qarorlari va farmonlari.
16. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2020). Inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi.
17. Yusupov, R. (2022). Inklyuziv ta'lim muhitini tashkil etish metodikasi. Toshkent.
18. Abduqodirov, A. (2017). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar.
19. UNESCO Uzbekistan. (2021). Inclusive Education Development in Uzbekistan.
20. World Bank. (2020). Inclusive Education in Central Asia.

